

Др Лоран Микиели

директор Центра за социолошка истраживања права и кривичних институција у Гијанкуру*

ЈЕДНО НАСИЛНИЈЕ ДРУШТВО?
ДРУШТВЕНО-ИСТОРИЈСКА АНАЛИЗА
ИНТЕРПЕРСОНАЛНИХ НАСИЉА У ФРАНЦУСКОЈ ОД
1970. ГОДИНЕ ДО ДАНАС
(II део)

Овај текст представља друштвено-историјску анализу и промишљање кретања насилних понашања у интерперсоналним односима од седамдесетих година прошлог века, кроз француски случај. Он се ослања на оригиналну синтезу различитих типова расположивих података: полицијске и судске статистике, анкете о виктимацији и самооткривеној делинквенцији, демографске и друштвено-економске податке. Предложени модел изражава пет процеса који прожимају француско друштво: друштвени процес пацификације обичаја, политичко-правни процес инкриминисања, процес судивости сукоба у свакодневном друштвеном животу, друштвено-економски процес такмичења за потрошачка добра, процес економско-друштвено-просторне сегрегације. Уз то, овај есеј настоји једнако да изрази бројне теоријске доприносе које је дао историјат социологије и криминологије.

Кључне речи: *Насиље. – Пацификација обичаја. – Дисциплиновање. – Криминализација. – Судивост. – Такмичење. – Сегрегација. – Цивилизација.*

---

* *Laurent Mucchielli* је директор познатог француског *Centre de recherches sociologiques sur le droit et les institutions pénales (CESDIP/CNRS)*, *Guyancourt*. Аутор захваљује Софи Неванен (*Sophie Nevanen*) на помоћи у представљању графичких табела. Први део овог чланка је објављен у претходном броју часописа, в. Л. Микиели, „Једно насилније друштво? Друштвено-историјска анализа интерперсоналних насиља у Француској од 1970. године до данас“, *Анали Правног факултета у Београду* 1/2008, 26–48.

3. СУДИВОСТ КАО НАЧИН РЕШАВАЊА СУКОБА У ДРУШТВЕНОМ ЖИВОТУ

Судивост је обраћање судству ради решавања спорова, сукоба, сваковрсних размирица. Разуме се да је овај процес потпомогнут настављањем пацификације обичаја и непосредно појачан сталним ширењем инкриминација. Повезан је такође и са развитком начина живота у мери у којој они умањују способности решавања међусобних у сукоба у микродруштвеним заједницама. Урбанизација се у суштини не наставља због пораста величине великих градова, већ због развоја периурбанизације, тј. јаке урбанизације некадашњих сеоских зона у близини метропола.¹ Али оно што се понекад назива „повратак на село“ није у стварности праћено никаквом поновном изградњом динамике заједнице. Напротив, ови урбани и пери-урбани начини живота још више раздвајају место породичног пребивања од радног места (које је постало несигурније или привремене, дакле мање повољно за продубљивање односа), од трговина где се „обављају куповине“ (све чешће у великим анонимним супермакетима) и понекад од школских објеката, слободног времена и места друштвеног окупљања. На другој страни, они интензивирају употребу превозних средстава. Наша пребивалишта су услед тога све анонимнија. У центру града, непознавање комшија је уобичајено, анонимност је правило у заједничком превозу и на местима на којима се проводи слободно време.² Када је реч о осетљивим урбаним зонама (ОУЗ), интензивна и бурна друштвеност младих је бацила у засенак анкете спроведене на општој популацији које поврћују да су изолација, неспокој и повлачење у себе много чешћи у ОУЗ него другде, што је узроковано пре свега незапосленošћу и слабошћу професионалних, друштвених и породичних мрежа.³ Уопштено говорећи, блиски контакти (на-

¹ T. Le Jeannic, „Trente ans de périurbanisation: extension et dilution des villes“, *Économie et statistique* 307/1997, 21–41; P. Bessy-Pietri, „Les formes récentes de la croissance urbaine“, *Économie et statistique* 336/2000, 35–52.

² „Нигде се не осећа таква усамљеност и напуштеност као у маси великих градова, то је наличје слободе“, како је говорио Симел. G. Simmel, *Philosophie de la modernité*, (trad.), Payot, Paris 1989, 245.

³ J.-L. Pan Ké Shon, „La représentation des habitants de leur quartier: entre bien-être et repli“, *Économie et statistique* 386/2005, 3–18. То подсећа да раширени стереотип, по којем странци или лица страног порекла чине хомогене заједнице у сиромашним четвртима, представља најчешће измишљотину. Насупрот томе, контрола заједнице одраслих у сиромашним четвртима данас изгледа мања него у прошлости, иако је омладина у њима врло бројна. У поређењу са шездесетим годинама прошлог века, требало би поново читати поједине странице Шамбордона о тој контроли и односима с полицијом који одатле проистичу. J.-C. Chamboredon „La délinquance juvénile, essai de construction d’objet“, *Revue française de sociologie* 12/1971, 350–351.

супрот телефонским) се убрзано проређују.⁴ Услед тога се додатно појачава некадашњи тренд смањења способности вансудског решавања међусобних сукоба. Међусобно непознавање, одсуство навике вођења дијалога и посредовања, појединце нагони да у међусобним сусретима покушају да реше своје сукобе и, ако не успеју да се договоре, немају другог решења до да се окрену ка јавним властима.

Утицај описаних промена у начину живота непосредно се одражава на однос између становништва и органа реда, и доприноси сталном повећању регистровања лаких напада на лица. То је, примера ради, потврђено у једном скорашњем истраживању спроведеном на периурбаним територијама под контролом националне жандармерије, уз помоћ методологије којом је укрштена анализа регистроване делинквенције, анализа садржаја поступака и продубљених односа са особљем.⁵ Резултати указују да основне промене у делинквенцији регистрованој од стране жандармерије у току последњих петнаест година не почивају у природи понашања делинквената, већ у проширењу дефиниције делинквенције, на једној страни, и промени начина рада жандармерије и притужбених понашања становника, на другој. То иде дотле да се жандарми не жале највише на пораст делинквентних понашања, већ на понашања становника које су описивали назмично као „штићенике“, „индивидуалисте“ који их исцрпљују безначајним захтевима који не спадају у њихову надлежност, а ради се нарочито о комшијским сукобима, непристојности младих (почев од буке и различитих облика нереда на јавном месту) и, најзад, брачним и породичним сукобима у којима се жандарми осећају злоупотребљеним.⁶ У том правцу је, помоћу обраде „службених белешки“ полицијског комесаријата у једном провинцијском граду, недавно спроведено истраживање⁷ које се односило на ноћне притужбе. Резултати су потврдили да у таквим ноћним интервенцијама провлађујући удео имају кућне размирице, што представља банализовани облик искоришћавања полиције од стране супружника у решавању својих сукоба.

Уосталом, процес судивости се не односи само на односе између појединаца и полицијских и судских органа. Он је подједнако на делу у односима између правосудних и других управних органа,

⁴ N. Blanpain, J.-L. Pan Ké Shon, „1983–1997: les Français se parlent de moins en moins“, *Insee Première* 571/1998, 1–4.

⁵ L. Mucchielli (dir.), *Gendarmes et voleurs. De l'évolution des délinquances aux défis du métier*, L'Harmattan, Paris 2007.

⁶ F. Dieu, P. Mignon, *La force publique au travail. Deux études sur les conditions de travail des policiers et des gendarmes*, L'Harmattan, Paris 1999, 168.

⁷ F. Sanselme, „Ce que l'on demande à la police la nuit: six mois de mains courantes dans une ville française“, *Revue suisse de criminologie* 2005, 20–33.

нарочито оних који преузимају бригу о малолетницима и млађим пунолетним лицима. У наведеном истраживању жандармеријских области наша пажња ће за тренутак бити усмерена на необично високу стопа регистрованог насиља од стране бригаде. Анкета на терену показује да се објашњење за то налази у постојању прихватилишта за судску заштиту малолетника на тој територији. Тим васпитача у тој установи је стекао навику „оспољавања“ третмана насилних препирки са малолетницима, систематски позивајући у помоћ жандарме ради решавања тих сукоба, иако су они својствени преузимању бриге о проблематичној младежи и познавале су их све генерације васпитача од стварања „надзираног васпитања“ након Другог светског рата. Чини нам се да овде новина не почива толико у инцидентима изазваним од стране малолетника о којима се брине, већ у несналажењу одраслих који их окружују. Слична анализа би могла да буде примењена и на школску средину, у проблематици „насиља у школи“.

Пораст пријављивања ових насиља је повезан са више структуралних чинилаца (почев од продужења школовања ђака из нижих друштвених слојева) и изражава нарочито деловање три процеса која смо управо анализирали. Овде стављамо нагласак на последњи, јер он одражава промене које делују мање на понашања него на начин на који се она схватају и прихватају. Граја у разреду, зачикавања одраслих, ђачки нереди на часовима физичког и у школским ходницима, крађе, бруцошки несташлуци су све, осим нови. Школа у протеклим деценијама није била, нити је икада била, мирна лука. Међутим, девијације и насиља су тада били кудикамо боље контролисани и ограничени јер су, на једној страни, прагови толеранције били виши (процес пацификације обичаја), док је, са друге стране, социјална дистанца између ђака и одраслих који их окружују била мања него што је данас. Дибе⁸ добро сажима промену: „Школски живот, снажно контролисан, није сигурно био лишен насиља. Али та насиља су била прихватана и контролисана у мери у којој је свако знао преко које границе не треба да иде. Зато што је образован такав простор, значајно је да су сви заинтересовани учесници делили, изван својих сукоба, одређено „саучесништво“. Било је потребно да учитељ зна да разликује „ритуални“ метеж од опасног метежа. Било је потребно да разликује ларму ради истицања од истинског насиља. Било је потребно да зна да направи разлику између ритуалних бруцошких несташлука од колективног насиља. Било је потребно да учитељ зна да одгонетне и прочита ђаке.“ Од тада се повећава „социјална и културна дистанца“ између школараца и наставника који их дочекују, присуствује се „прекиду кодова“; предавач не разуме више смисао

---

⁸ F. Dubet, „Les figures de la violence à l'école“, *Revue française de pédagogie* 123/1998, 38–39.

насиља (вербалног у интеракцији са одраслима, вербалног и/или физичког између младих) и зато не зна како да управља њиме.⁹ Он убрзо нема другог избора до да се окрене ка јавној власти да би пронашао излаз из ситуације којом више не господари. Најзад, ови процеси долазе све снажније до изражаја тако што их школа све више охрабрује. Од почетка деведесетих година XX века она је развила целовит механизам за поправљање и преузимање бриге о „школском насиљу“, али и о изостајању и нешколовању. Тако, „у име укључивања, борбе против ‘непристојности’ или преузимања бриге о ‘проблематичним’ школарцима, присуствује се заиста поновном одређивању начина институционалног реаговања према ђацима средњих школа који не реагују на школска правила. Било да се ради о пријављивању и кажњавању изостанка, о стварању међуразреда¹⁰ или примени средстава за укључивање, циљ који се жели остварити је стварање променљиве целине мера које омогућавају проналажење ‘одговора’ прилагођених индивидуалним потребама, у непосредној сарадњи са различитим институцијама изван националног образовања, као што су службе републичког јавног тужиоца, судске заштите младих, предузећа, локалне мисије за укључивање, итд. Новим начинима управљања и обликовања школараца на путу ка ‘школском неприпадању’ даје се предност у односу на традиционалније облике одржавања школског реда (одлазак у канцеларију директора установе, постављање ‘коски од питања’, привремено удаљење, итд.) или на поступање са ‘проблематичним’ школарцима уз помоћ ‘педагошких’, ‘образовних’ и ‘друштвених’ средстава (преузимање бриге од стране предавача, главних саветника за образовање, социјалних помоћника за школство).“¹¹

Ови механизми делују у бројним професијама које се на различитим нивоима суочавају са „непристојностима“ и ситном делинквенцијом младих. То обухвата државне службенике као предаваче, васпитаче из судске заштите младих¹² и, још шире, социјалне радни-

⁹ С. Bachmann, О. Brinis, „Sur la haine de proximité: l'école et les apprentis casseurs“, *Migrants-Formation* 97/1994, 125–131.

¹⁰ Међуразреде (*les classes relais*) је осмислио 1998. године Клод Алегр (*Calude Alègre*) са намером да помогне средњошколцима који су напустили школу. Укључивање се врши на основу уговора који потписују средњошколац, његова породица и надлежни за међуразред. Боравак у међуразреду не сме да траје дуже од годину дана, а просечно трајање је око четири месеца. Постоје 273 међуразреда на територији Француске са просечно пет до шест ђака (*нрпм. нрпв.*).

¹¹ В. Geay, „Du ‘cancer’ au ‘sauvageon’. Les conditions institutionnelles de diffusion des politiques d’insertion et de ‘tolérance zéro’, *Actes de la recherche en sciences sociales* 149/2003, 22.

¹² Судска заштита младих (*Protection judiciaire de la Jeunesse*) је дирекција француског Министарства правде која покрива читаву државну територију. Стара се

ке,¹³ али такође и полицајце и жандарме који су током претходних петнаестак година умногостручили поступке због увреда и опирања приликом њихових контрола (о чему ће бити речи), као и службенике јавних предузећа попут контролора националних железница или париског градског превоза, и запослене у приватним друштвима као што су лица која обезбеђују трговине. То је скуп тужилаца које је Кутан¹⁴ пронашао у једном дому правде и права,¹⁵ то је тај механизам судивости који се масовно одвија у тим споровима ниског интензитета, ретко нових по себи (понекад локално интензивнијих), али којих се организације (јавне институције или приватна друштва) расте ређују и настоје да их „оспоље“ ка полицији и судству, препуштајући запосленима на најнижем нивоу, службеницима „прве линије“ бригу да поднесу тужбу.

Разуме се да су ови општи механизми посебно појачани када се, на једној страни, налазе школарци који не само што су из нижих друштвених слојева, већ и потичу из неевропских миграција која изражава одређене културне посебности, док су на другој страни представници институција произашлих из средње класе, „обликоване“ путем институционалних култура, а чији је образовни ниво, неохотан за улазак на посао, повећан у току последњих двадесет година. Дистанца и неразумевање су понекад максимални.

4. ТАКМИЧЕЊЕ ЗА ПОТРОШАЧКА ДОБРА У АНОНИМНОМ ДРУШТВУ

На размеђи шездестих година прошлог века француско друштво се нашло у потпуно новом стицају околности узрокованом снажним порастом удела младих у општој популацији. Као последица *baby boom*-а који је уследио након Ослобођења, број младих од 15 до 25 година се од 5,6 милиона у 1960. години попео на 8,5 милиона у 1975. години, што је пораст од 50%. Класични феномени малолетничке делинквенције су због тога били нарочито појачани. Јавна расправа тог времена је у једном тренутку представљала одјек који је

о проблематичним малолетницима, малолетним делинквентима и млађим пунолетним лицима која имају проблеме са укључивањем у друштво (*прим. прев.*).

¹³ С. Carra, *Délinquance juvénile et quartiers „sensibles“*. *Histoires de vie*, l'Harmattan, Paris 2001, 141 *sqq.*

¹⁴ I. Coutant, *Délit de jeunesse. La justice face aux quartiers*, La Découverte, Paris 2005, 48 *sqq.*

¹⁵ Домови правде и права (*Maisons de la Justice et du Droit*) су институције које, под покровитељством председника суда велике инстанце и републичког тужиоца, организују сталне пријеме заинтересованих грађана с циљем давања правних савета (*прим. прев.*).

изражавао страх од *Blousons noirs*.¹⁶ Они су представљени као млади који делују у „бандама“, понашају се насилно како према физичким лицима, тако и према институцијама, чине оно што је (већ) називано „безразложно насиље“, изненада долазе на протесте и рокенрол концерте да би „дивљали“; једном речи „разбијачи“. Међутим, иза медијских конструкција заснованим на неколико спектакуларних, али ретких догађаја, језгро малолетничке делинквенције и њеног пораста су чиниле крађе, од којих су неке биле потпуно нове врсте, са новом мотивацијом. Није се више у суштини радило о крађама ради преживљавања сиромашних (крађе бескућника или слугу у XIX веку), ни о крађама „професионалца“ које је описао Едвин Сатерленд. Један део тих крађа је нов јер су усмерене на нове предмете: оне које оличавају потрошачко друштво. У првом реду су то крађе аутомобила (и двоточкаша) и пратеће опреме ових нових „култних предмета“ цивилизације (који су основа индустријског раста, аутомобилски парк је између 1950. и 1970. године порастао од 1,5 до 15 милиона моторних возила): „владавина возила се проширила без премца у модерним земљама, са ауторитетом којим ниједан фабрички производ још није био овенчан. Имати ‘ауто’ је постао један од циљева свих младих, један од знакова разликовања друштвеног успеха одраслих и чак значајна опрема за завођење онима који траже авантуру.“¹⁷ Возило и рањивост започели су тако своју дугу заједничку историју. И данас још војња аутомобила „чини човека“, у том смислу што раздваја дете од одраслог поузданије него пунолетство стечено на основу грађанског статуса.¹⁸ Симбол самосталности, возило је такође у средишту *цивилизације слободног времена* које се тада намеће. Кола омогућавају вечерњи „излазак“ на крају недеље и слушање музике на „ауто-радију“ (који ће такође бити често предмет крађа када постане распрострањен). То је, дакле, нова врста крађе што уочавају истраживачи из тог времена: „У највећем броју случајева, возило је украдено да би било непосредно употребљено од стране младих: његово коришћење одговара једној тренутној потреби (касно враћање кући, бекство од куће, дело у изгледу или, најчешће, обична војња); задовољењем потребе, возило је напуштано; ради се у суштини о шетњи ради игре или остваривања практичне потребе. [...] То није крађа присвајања; њена опасност је пре свега у чињеници да малолетници изазивају удесе.“¹⁹

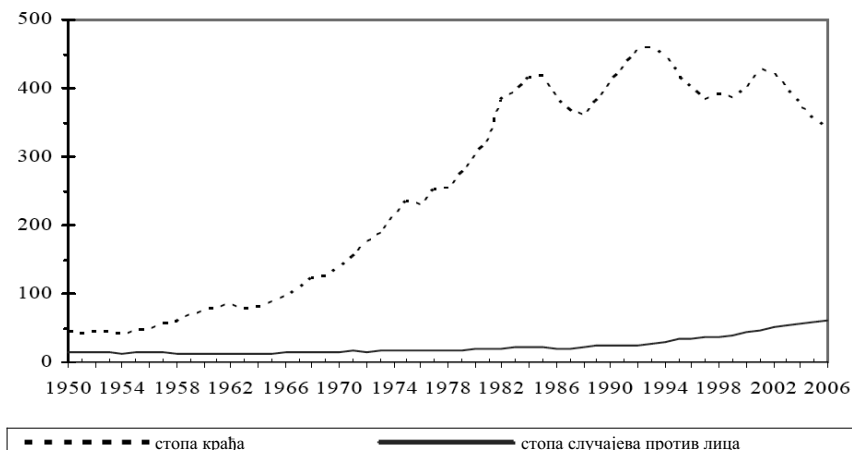
¹⁶ L. Mucchielli, *Violences et insécurité. Fantômes et réalités dans le débat français*, 84 sqq.

¹⁷ J. Cazneuve, *La vie dans la société moderne*, Gallimard, Paris 1982, 93.

¹⁸ M. Esterle-Hedibel, „Virées, incendies et vols de voitures: motivations aux vols et aux dégradations de voitures dans les bandes de jeunes de milieu populaire“, *Déviance et société* 20, 2/1996, 119–139; O. Masclet, „Passer le permis de conduire: les conditions pratiques d’un rite de fin d’adolescence“, *Agora* 26/2002, 46–56.

¹⁹ J. Sélosse (dir.), *Vols et voleurs de véhicules à moteur*, Cujas, Paris 1965, 45, 86.

Дијаграм 4: кретање напада на имовину и лица утврђених од стране полиције и жандармерије од 1950. до 2006. године

Извор: Министарство правде, прорачун по учиниоцу на 10.000 становника

Парадокс савремености је, као што је то указао Дејвид Рајсман већ 1948. године (*The Lonely Crowd*), у томе што позива младе да своју индивидуалност потврде потрошњом стандардизованих производа које су им путем реклама представљени као модерни. Овај процес је, као што је неколико година раније добро приметио један други амерички социолог, Роберт Мертон,²⁰ био тако снажан да је осудио на фрустрацију и изазвао девијацију једног дела оних који нису могли да се остваре у тој потрошњи.²¹ Ако је овај феномен могао да остане релативно скроман у току шездесетих година прошлог века које је обележио снажан пораст куповне моћи код свих друштвених слојева (рачунајући ту и раднике), дошао је до изражаја када је нафтна криза из седамдесетих година XX века означила крај „славних тридесетих“, а француско друштво ушло у доба масовне незапослености која ће пореметити судбину нових генерација.²² Ако крађа није изгу-

²⁰ R. K. Merton, *Structure sociale, anomie et déviance*, repris en *Éléments de théorie et de méthode sociologique*, (trad.), Plon, Paris 1965 [1938].

²¹ Иако наша идеологија отворених класа и друштвене покретљивости опстаје у негирању тога, за оне који се налазе на дну друштвене структуре, цивилизација намеће противуречне захтеве. На једној страни, од њих се захтева да усмере своје понашање ка богатству, док им се, на другој страни, ускраћују законска средства за његово стицање. Последица те неусклађености је повећан обим девијантних понашања. *Ibid.*, 181.

²² L. Chauvel, *Le destin des générations. Structure sociale et cohortes en France au XXe siècle*, Presses Universitaires de France, Paris 1998.

била своје преступничке и играчке димензије карактеристичне за адолесценцију, добила је такође „егзистенцијални“ вид постајући како финансијско, тако индивидуализирајуће средство за преживљавање дела оних који су искључени из игре.

Једна врста насилне прерасподеле

Стални узлет потрошачког друштва је праћен развојем делинквенције присвајања која представља једну врсту насилне прерасподеле, вршене обично од стране оних који, ако нису потпуно искључени, бар су на маргинама тог друштва, али желе да постоје, покажу се, поседују, уживају у потрошњи као остали (а, за одређене, представља и активност прикривања и препродаје). „Савременост“ се одликује тим све суровијим такмичењем за поседовање потрошних добара у једном друштву где анонимност олакшава умногоме посао лопова.²³ Ту почива основна карактеристика промена у протеклих пола века, као што дијаграм 4 приказује. У ствари, основни ризик у савременом француском друштву представља крађа предмета или новца која омогућава стицање добара, у трговини, стану или на јавном месту: возило, скутер, ручна торба, капути и новчаници, пртљази, а убудуће и: мобилни телефони, читачи CD-а, копјутери, видео игрице, итд.

На почетку XXI века, иако је заустављен њихов спектакуларни пораст из протеклих педесет година, напади на добра предствљају и даље језгро делинквенције и основни ризик којем су појединци потенцијално изложени. Виктимацијске анкете спроведене у региону Ил-д-Франс почетком овог века, показале су да је скоро једна четвртина домаћинстава претрпела у последње три године једну крађу или провалну крађу, док је мање од 0,5% лица пријавило да су били изложени нападу који је проузроковао телесно оштећење.²⁴ С обзиром на то, и то је тачка до које је требало доћи, *ризичи који се односе на добра и они који се односе на лица нису увек независни једни од других*. Заиста, извршење неких крађа захтева да њихови учиниоци прете или употребе физичку силу, нарочито када жртва пружа отпор. Поменуте виктимацијске анкете показују да је, у местима из париских предграђа, око половине (на појединим местима и више) насиља свих врста пријављених од стране жртава повезано у ствари са крађом или њеним покушајем.²⁵ Другим речима, док изгледа да при-

²³ L. E. Cohen, M. Felson, „Social change and crime rate trends: a routine activity approach“, *American Sociological Review* 44/1979, 588–608; Ph. Robert, *Le citoyen, le crime et l'État*, Droz, Genève-Paris 1999.

²⁴ A. Fouquet, H. Lotodé, S. Nevanen, Ph. Robert, R. Zauberman, „Victimisation et insécurité en Île-de-France. Deuxième enquête de l'Iaurif (2003)“, *Études et données pénales*, n° 104, CESDIP, Guyancourt 2006.

²⁵ R. Zauberman, S. Nevanen, Ph. Robert, E. Didier, „Victimations et insécurité en milieu urbain. Les enquêtes 2005“, *Questions pénales* 19, 5/2006, 1–4.

мена физичке силе опада у многим другим областима друштвеног живота и друштвених односа, *крађа уз употребу насиља, која се дешава најчешће између непознатих, показује се као значајна противуречност процесу пацификације обичаја*. А та крађа не карактерише мање „савременост“ од тог процеса, у мери у којој је повезана са технолошким развојем.

Два савремена примера то добро потврђују. Најпре традиционална крађа возила која се проређује, али постаје понекад насилнија (то је *car jacking*) чим ауто-сигурносни системи отежавају посао лоповима.²⁶ Затим, скорашњи развој потрошачког друштва је обележен наглим појављивањем мобилног телефона, који је постао потрошно добро које је најбрже и најмасовније раширено у Француској од Другог светског рата.²⁷ Избачен на комерцијално тржиште 1996. године, десет година касније га је поседовало три четвртине Француза, тако да представља најчешћи део опреме одраслих и малолетника, дипломираних лица, као и оних који имају најниже приходе. Не чуди зато податак да једно тако једнодушно прижељкивано, а неједнако распооређено, добро, представља и предмет масовних крађа. У 2003. години, 185.000 крађа ове врсте је пријављено полицији и жандармерији, првенствено од стране малолетника и млађих пунолетних лица, што представља око 45% укупних крађа (са насиљем или без насиља) против лица на јавним местима регистрованим те године од стране полиције и жандармерије.²⁸ Најзад, у око 30% ових крађа је коришћено насиље, што поткрепљују и виктимацијске анкете.²⁹ Тако је крађа мобилног телефона генератор насиља, најчешће без физичких повреда, осим ако жртва не пружа отпор.³⁰

Класично питање које је поставио Мертон могло би да буде поновљено овде: ако 100% младих жели мобилни телефон, а 90% њих га и поседује, због чега преосталих 10% који не могу да га регуларно купе не би могли да га украду, ако су и они сâми, чак и више (услед недостатка других перспектива за лично остварење), *отуђени у потрошачком стандарду*.³¹ Лагранж показује да постоји снажна

²⁶ L. Mucchielli, D. Saurier, „L'évolution de la délinquance enregistrée par la gendarmerie: énigmes et enseignements“, 55–56.

²⁷ R. Bigot, *La diffusion des technologies de l'information dans la société française*, Credoc, Paris 2006.

²⁸ AFOM, *Chiffres-clefs du marché français de la téléphonie mobile*, Afom, Paris 2007.

²⁹ C. Rizk, J. Boé, „Les résultats de l'enquête de victimation 2006“, *Grand angle. Bulletin statistique de l'Observatoire national de la délinquance* 10/2006, I–II.

³⁰ Почев од 2004. године, пријављене крађе мобилних телефона су почеле благо да опадају, услед подстицања корисника да употребљавају систем за блокирање који украдени телефон чини неупотребљивим.

³¹ H. Lagrange, *De l'affrontement à l'esquive. Violences, délinquances et usages de drogues*, Syros, Paris 2001, 176.

корелација између развоја крађа и незапослености младих људи са ниском школском спремом или без дипломе.³² Насилна понашања су дакле последица одређених крађа, што би се могло сматрати ценом која се плаћа за одржавање неједнакости и ситуација искључења у потрошачком друштву које је у непрестаном развоју.

5. СЕГРЕГАЦИЈА: НАСИЉЕ „ГЕТА“ НА ФРАНЦУСКИ НАЧИН

Као што категорија „насиље“ нема нарочито значење, размишљање о националној територији као јединственој целини има још мање смисла. Након анализе процеса који прожимају читаво француско друштво, треба се запитати о разликама које произилазе из типа територије и друштвених група које их настањују. Не само да се начини живота у „хиперцентрима“ разликују много од оних у „забитим“ сеоским областима и периурбаним зонама у пуном замаху, већ се и унутар „предграђа“ средњих и великих градова друштвена поларизација непрестано увећава. Тако је након Закона о повељи за обнову града од 1996. године, НИСЕС³³ издвојио „осетљиве урбане зоне“ (ОУЗ) уз помоћ серије демографских и друштвено-економских критеријума, а нарочито великог броја младих, великог броја лица стране националности, стопе незапослености и привремених послова. Укратко, на овим територијама се у толикој мери стичу ситуације несигурности, па чак и искључења,³⁴ да изгледа легитимним да се говори о *процесу гетоизације*.³⁵ Не ради се о предлогу за непосредно поређење између француске ОУЗ и гета у одређеним великим америчким градовима, још мање са оним у земљама Јужне Америке, у мери у којој сегрегација не значи *ipso facto* гетоизацију.³⁶ Неће се зато говорити о „гету“ без наводника у француском случају. Требало би ипак учинити покушај да се размотри постојање једног процеса „друштвеног раздвајања“ који удаљава све више животне услове и

³² *Ibid.*, 83 *sqq.*

³³ Реч је о Националном институту за статистику и економске студије који се помиње у првом делу превода овог текста (*прим. прев.*).

³⁴ На попису становништва од 1999. године, издвојена је 751 ОУЗ у којој је живело 4,7 милиона лица (значи 8% француског становништва и 12% становника региона Ил-д-Франс).

³⁵ *Стирала гетоизације по речима Робера* (Ph. Robert, „Les territoires du contrôle social, quels changements?“, *Déviance et société* 24, 3/2000, 215–235); *нпутуцак ка гету* за Вјејар-Барона. Н. Viellard-Baron, „Des banlieues françaises aux périphéries américaines: du mythe à l'impossible confrontation?“, *Hérodote* 122/2006, 10–24.

³⁶ L. Wacquant, „Les deux visages du ghetto. Construire un concept sociologique“, *Actes de la recherche en sciences sociales* 160/2005, 4–21.

судбине различитих друштвених група.³⁷ Најзад, видећемо да ти процеси имају убудуће последице на израз „колективни идентитет“ (и то како на друштвене, тако и на менталне границе), да се поново употреби тај критеријум на чији значај је тачно подсетио Вакан.³⁸

Какве последице има ова ситуација за наше разматрање? Да ли су насилна понашања чешћа у „осетљивим урбаним зонама“ него раније? Испитивање података које је прикупила полиција, а проверила Национална опсерваторија за осетљиве урбане зоне (2006)³⁹ упућује на такав закључак, премда разлика између ОУЗ и остатка територије није била нарочито значајна, *a fortiori* у поређењу са готово традиционалним окупљањима с циљем изазивања нереда у тим четвртима (пожари, уништавања и рушења). Међутим, укупан број „умишљајних телесних повреда“ је у ОУЗ нешто већи, као и вербална насиља (претње, уцене) и насилне крађе без употребе оружја извршене на јавним путевима, при чему су ове три врсте кривичних дела откриване искључиво преко пријава оштећених, а не путем полицијске контроле која је често дискриминаторна. На другој страни, годишње виктимацијске анкете које врши НИСЕС показују такође да су напади (у општем смислу), као и крађе против појединаца, чешћи у ОУЗ. Табела 4 приказује та кретања у 2003. и 2004. години. Запажа се да се виктимацијске стопе између ОУЗ и општина и насеља која не садрже ниједну ОУЗ разликују од један до два пута.

Табела 4: виктимацијска стопа према месту становања у 2003–2004 (у %)

	Становници ОУЗ	Остали становници насеља са ОУЗ	Становници општина и насеља без ОУЗ	Читаво становништво
Напади	11	9	6	8
Крађе против појединаца	6	5	3	4

Извор: НИСЕС

Напомена: виктимацијска стопа је овде одређена као број појединаца који су бар једанпут у току године били жртве наведених дела

³⁷ E. Maurin, *Le ghetto français. Enquête sur le séparatisme social*, Seuil, Paris 2004; J. Donzelot, *Quand la ville se défait. Quelle politique face à la crise des banlieues?*, Seuil, Paris 2006.

³⁸ L. Wacquant, „Les deux visages du ghetto. Construire un concept sociologique“, 18.

³⁹ Observatoire national des zones urbaines sensibles, *Rapport annuel*, Les Éditions de la DIV, Paris 2006.

Требало би, међутим, учинити још један покушај да се иза општеног означавања утврди шта се подразумева под „насиљем“ или „нападом“. Која су насилна понашања најчешћа у ОУЗ? Крађе уз употребу насиља? Нереди између малолетничких банди? Намиривање рачуна међу делинквенатима? Породична насиља? Она која су повезана са комшијским сукобима? Локалне виктимацијске анкете дају материјал за одговор у мери у којој указују на место и врсту пребивалишта жртве. Ту се открива да, у области насиља, ОУЗ бележе вишу стопу насиља само у области породичног насиља. Насупрот томе, стопа сексуалних и „насумичних“ напада је ту нижа од оне у градским центрима. Логично је да је мултивиктимација израженија у ОУЗ (када се ради о породичном насиљу, учиниоци и жртве су у сталном контакту, насупрот „насумичним“ нападима до којих долази најчешће на јавним местима, између незнаца или назови таквих који имају слабе шансе да се поново виде). Као што и степен тежине насиља подједнако изгледа нешто виши у ОУЗ. Дакле, *„све одлике – претерано указивање на скромне професије и друштвено-професионалне категорије, проблематичне четврти, приградска насеља са дотираним станаринама – кумулирају се како би се у том насиљу између ближњих сугерисало виђење виктимацијског облика који је нарочито повезан са сложеним друштвено-економским контекстом.“*⁴⁰

И наша истраживања судских списа подупиру то запажање о тешким насиљима (од убистава⁴¹ до телесних повреда праћених ПНР)⁴² извршеним најчешће у оквиру међусобног познавања и често у породичним или брачним односима, а која се дешавају много чешће на територијама на којима се налазе лица у ситуацији велике друштвено-економске неизвесности, што представља додатни чинилац нелагодности, депресивности, стреса и агресивности која може само да погорша интерперсоналне сукобе.

С обзиром на то, виктимацијске анкете су корисне, али далеко од тога да су довољне да би се оценила различитост учесталости насилних понашања на одређеним територијама. Најпре, постављајући питања само лицима старијим од 15 година, њима по дефиницији недостаје велики део насилних понашања која настају између

⁴⁰ A. Fouquet, H. Lotodé, S. Nevanen, Ph. Robert, R. Zauberman, „Victimation et insécurité en Île-de-France. Deuxième enquête de l'Iaurif (2003)“, 63.

⁴¹ L. Mucchielli, „Les caractéristiques démographiques et sociales des meurtriers et de leurs victimes“, *Population* 59, 2/2004, 203–232.

⁴² L. Mucchielli, „Aspects de la violence dans les relations sociales. Les coups et 37 blessures volontaires suivis d'ITT jugés par un tribunal correctionnel de la région parisienne en l'an 2000“, *Questions pénales* 19, 1/2006, 1–4. Реч је о привременој неспособности за рад која се помиње у првом делу превода овог текста (*прим. прев.*).

деце или адолесцената, што потврђују анкете са терена⁴³ и анкете о самопријављеној делинквенцији и подаци различитог порекла који се односе на насиље у школи и усмерени су на ђаке. Они посебно указују на највећу учесталост, као и највеће понављање напада у установама (нарочито средњим школама) смештеним у „осетљивим зонама“.⁴⁴ Поред тога, сагледавањем територије уз помоћ пребивалишта жртве, поменуте виктимацијске анкете не могу да оцене насилна понашања којима су у ОУЗ била изложена лица која су ту имају занимање или посао, али ту не живе. Нарочито се не могу обухватити сукоби који настају у односима између дела младих и представника институција, нарочито наставника и полицајаца. Очигледно је да су се ти односи значајно погоршали у току последњих двадесет пет година. Најпознатији аспект овог питања се тиче односа између младих и полицајаца, односа који су постали симетрично насилни, који се изопачују понекад у масовно сукобљавање, одржавајући локално циклусе одмазде.⁴⁵ Указано је већ да ова изопачена интеракција са полицијом представља данас све чешћи начин уласка адолесцената из ових четврти у кривични систем.⁴⁶ Али напетост расте подједнако око школа и у односима између дела младих и одраслих (наставници, али и саветници за усмерење, па чак и директори установа), а у вези са очигледно све већим неуспехом школе у овим четвртима. Без обзира да ли је према полицији или према наставницима, види се јасно да је реч о једној насилној врсти озлојеђености због неуспеха и понижења која се једнако испољава у свакодневици и у одређеним тренуцима излива колективних осећања као што су побуне.⁴⁷

Најзад, виктимацијске анкете нису нимало приближиле насилна понашања унутар организованих делинквената, у вези са којим не постоји ниједан систематски рад који би пружио елементе за гео-

⁴³ M. Mohammed, „Bandes de jeunes et ‘embrouilles de cités’“, *Questions pénales* 1/2008, 1–4.

⁴⁴ É. Debarbieux, *La violence en milieu scolaire. 2– Le désordre des choses*, Éditions Sociales Françaises, Paris, 1999; Observatoire national des zones urbaines sensibles, *Rapport annuel*, Les Éditions de la DIV, Paris 2005, 309–312.

⁴⁵ M. Mohammed, L. Mucchielli, „La police dans les ‘quartiers sensibles’: un profond malaise“, en L. Mucchielli, V. Le Goaziou (dir.), *Quand les banlieues brûlent. Retour sur les émeutes de novembre 2005*, 2e éd., La découverte, Paris 2007, 104–125.

⁴⁶ L. Mucchielli, „L’évolution de la délinquance juvénile en France (1980–2000)“, *Sociétés contemporaines* 53/2004, 106sq.

⁴⁷ L. Mucchielli, A. Ad’-Omar, „Les émeutes de novembre 2005. Les raisons de la colère“, en L. Mucchielli, V. Le Goaziou (dir.), *Quand les banlieues brûlent. Retour sur les émeutes de novembre 2005*, 2e éd., La découverte, Paris 2007, 11–35; H. Lagrange, „Autopsie d’une vague d’émeutes, La structure et l’accident“, en H. Lagrange, M. Oberti (dir.), *Émeutes urbaines et protestations. Une singularité française*, Les Presses de Sciences-Po, Paris 2006, 37–58 et 105–130.

графско и друштвено упоређење, иако заузима вероватно значајно место у развоју криминалитета у Европи.⁴⁸

Повратак класне мржње скривене иза „етничке припадности“

Треба изнети и последњу хипотезу која се односи на најобичнија индивидуална или групна насилна понашања: о стављању нагласка на насилну озлојеђеност која је нераскидиво повезана са односима између друштвених класа, али је у наше време доведена до врхунца размерама друштвено-територијалних неједнакости и „обојена“ чињеницом груписања без преседана становништва пореклом из Магреба и подсахарске Африке у ОУЗ.

Јавна расправа не престаје на свој начин да поставља то питање од краја деведесетих година прошлог века. О томе, на пример, сведоче алармантни говори о постојању „антибелог расизма“ одржани у 2005. и 2006. години приликом протеста средњошколаца и студената током којих су „разбијачи“ дошли из „предграђа“, већином „црни и мрки“, налазили опасно задовољство да злостављају учеснике протеста који су у већини били „бели“. О томе такође сведочи аларманта расправа у вези са „повратком антисемитизма“ приписаног поново тим младим „потеклим из имиграције“ који станују у четвртима на путу ка гетоизацији. Уосталом, и насилно понашање у школама добија понекад „расни“ призив.

Ова питања су лоше постављена у јавној расправи у којој страх, културне представе и морални судови доминирају у анализи. Оне се могу превести на социолошке појмове. Треба се најпре подсетити традиционалног карактера супротстављености између група младих које се убацују на суседне територије и бивају окружене супарничким колективним идентитетима. Суочавање група младих дошлих из суседних села прожима читаву историју сељачког друштва.⁴⁹ Затим, треба се подсетити и традиционалног карактера супротстављености између друштвених класа која је настајала у градској средини у односима између младих кроз њихово школско искуство. Вајт⁵⁰ је тридесетих година прошлог века у Сједињеним Америчким Државама указивао на супротстављеност између *Corner boys* и *College boys*. У Француској је у то време један популарна узречица говорила да је *школско двориште место на којем хвалисавци*

⁴⁸ M. Aebi, „Crime trends in Western Europe from 1990 to 2000“, *European Journal of Criminal Policy and Research* 10/2004, 163–186.

⁴⁹ Чак и почетком XX века, славни роман Луја Пергоа (*La guerre des boutons*, 1912), настао на основу његових запажања као васпитача у сеоској средини, описује тај стални „рат“ у који се упуштају млади из два суседна села, заснован на политичкој супротстављености између католика и антиклерикалних републиканаца.

⁵⁰ W. F. White, *Street Corner Society. La structure sociale d'un quartier latino-américain*, La Découverte, Paris 1995 (1943).

враћају мило за драго бубалицама.⁵¹ У време *Blousons noirs* шездесетих година прошлог века, *Loubards* или *Zonards* опеваних од Данијела Балавоана седамдесетих година XX века, супротстављају се јасно „народни“ синови и „буржуји“. У поменутиим периодима су друштвене супротности допринеле структурисању суочавања између младих, пружању оправдања, изградњи статуса жртава и криваца, повећању беса и освете, дакле, неутрализовању забрањеног морала насиља.⁵² Актуелно супротстављање између *Bouffons* и *Racailles* понавља само ову стару друштвену шему. Уосталом, чињеница да су најсиромашниј ђаци из нижих друштвених класа најраније у лакој делинквенцији, која је стална у одређеним четвртима, тесно повезана са учесталим дружењима са групама њима сличних и, нарочито, са неуспехом у школи, такође је класична тврдња.⁵³ Једина новост која се ту може уочити је да школска и друштвена супротстављеност логично све више бива удвојена „етничком“ супротстављеношћу, јер школска сегрегација не престаје да појачава овај феномен.⁵⁴ Ова ситуација погубно доприноси настанку колективних идентитета заснованих на расним критеријумима,⁵⁵ што одређени малолетници још више усвајају кроз школски неуспех.⁵⁶ Иза ударца песницом који млади „црнац“ задаје младом „белцу“ да би потврдио своју надмоћ или га приволео да му да свој мобилни телефон, крије се ипак један очигледан друштвени реванш. Ова димензија боји без сумње део нереди, крађа уз употребу насиља, као и, у другачијем поретку идеја, одређене насилне акте извршене од стране „разбијача“ на рубовима протеста.⁵⁷ У свим овим случајевима се ради о насиљу учињеном у групи у којој

⁵¹ Наведено према: В. Defrance, *La violence à l'école*, 5e éd., Syros, Paris 1998.

⁵² G. Sykes, D. Matza, „Techniques of neutralization. A theory of delinquency“, *American Sociological Review* 22/1957, 664–670; R. Cintron, *Chero ways, gang life and rhetorics of the everyday*, Beacon Press, Boston 1997.

⁵³ J-C. Chamboredon, „La délinquance juvénile, essai de construction d'objet“, 338–344.

⁵⁴ G. Felouzis, F. Liot, J. Perrotton, *L'apartheid scolaire. Enquête sur la ségrégation ethnique dans les collèges*, Seuil, Paris 2005.

⁵⁵ Као што каже Може, „док су банде ‘loubards’ из седамдесетих година прошлог века (као и банде ‘blousons noirs’ из шездесетих година XX века) биле пре свега одређене својом припадношћу нижим друштвеним класама (а да нико није сматрао потребним да се задржава на често различитим ‘етничким’ пореклима), данашње банде ‘младих из града’ се идентификују својим ‘етничко-религијским пореклом’ (т.ј. ‘расним’)“. G. Mauger, *Les bandes, le milieu et la bohème populaire. Études de sociologie de la déviance des jeunes des classes populaires (1975–2005)*, Paris-Berlin 2006, 14.

⁵⁶ D. Lepoutre, *Coeur de banlieue. Codes, rites et langages*, Odile Jacob, Paris 1997, 72.

⁵⁷ G. Ricordeau, „Pourquoi cassent-ils? Présentation des discours et motivations des casseurs“, *Déviance et société* 25, 2/2001, 179–182.

је тешко не видети један начин мушког потврђивања као групе која се данас одређује помоћу расних критеријума, подеснијих да се ту прочита друштвена класа.⁵⁸

Најзад, овај процес заслужује да буде проширен на делинквентну активност младих на уопштен начин. Ако пођемо од начела да су две главне одреднице за улазак младих у делинквентну каријеру неуспех у школи и прихватање делинквентног идентитета, онда су млади потекли из ОУЗ двоструко ослабљени наспрам тог процеса.⁵⁹ Масовно протерани од стране школског система ка неуспеху или најмање цењеним пословима, они су постали предмет истинског одређивања кроз улогу младог делинквента. Од тада, након класичног просеца стигматизација/контрастигматизација,⁶⁰ анализирајући њихову ситуацију искључености и доминације као последицу расизма чијим се жртвама сматрају, не треба да чуди што су поједини развили за узврат контрарасизам окренут ка „белцима“ (и „Јеврејима“) који симболише „искључене“ и доминанте.⁶¹

ЗАКЉУЧАК: ПОВРАТАК НА „ЦИВИЛИЗОВАЊЕ ОБИЧАЈА“

У току последњих двадесетак година радови Норбера Елијаса подстакли су обимну социолошку и историјску литературу о теми развоја насиља од краја Средњег века.⁶² У то доба је насиље било свеприсутно у друштвеним односима, вредновано као такво, при-

⁵⁸ Следећи Бурдјеа, може се поставити питање „да ли народно вредновање физичке снаге као основног мерила мушкости и свега што је ствара и подржава [...] не одражава јасан однос са чињеницом да сељачка и радничка класа имају заједничко то што зависе од радне снаге коју закони производње и тржишта рада свде, више него код било које друге класе, на мишићну снагу; не заборављајући чињеницу да једна класа, попут радничке, богата само својом радном снагом, не може ништа да супротстави другим класама, изван повлачења те снаге, да њена борбена снага зависи од физичке снаге и храбрости њених чланова и њиховог броја, што ће рећи њихове свести и солидарности или, ако се више воли, о свести о њиховој солидарности.“ P. Bourdieu, *La distinction. Critique sociale du jugement*, Paris 1979, 448.

⁵⁹ L. Mucchielli, „Immigration et délinquance: fantasmes et réalités“, en N. Guénifsouilamas (dir.), *La République mise à nu par son immigration*, La Fabrique, Paris 2006, 39–61; H. Lagrange, „Déviance et réussite scolaire à l'adolescence“, *Recherches et prévisions* 88/2007, 53–70.

⁶⁰ Ph. Robert, P. Lascombes, *Les bandes de jeunes. Une théorie de la ségrégation*, Éditions Ouvrières, Paris 1974; N. Elias, J. Scotson, *Logiques de l'exclusion. Enquête sociologique au coeur des problèmes d'une communauté*, Fayard, Paris 1997 [1965].

⁶¹ E. Marlière, *La France nous a lâchés! Le sentiment d'injustice chez les jeunes des cités*, Fayard, Paris 2008.

⁶² P. Spierenburg, „Violence and the civilizing process: does it work?“, *Crime, Histoire et Sociétés/Crime, History and Society* 5, 2/2001, 87–105.

мењивано од стране владајуће класе племића-ратника између себе самих, као и према нижим класама, примењивано подједнако масовно од стране нижих класа у контексту велике несигурности која се надвијала над животом. У свом свакодневном испољавању то насиље је мушко, боље рећи младалачко, оно се суштински одиграва на јавним местима, са логиком одбране власништва и различитих облика части.⁶³ Током векова се та економија насиља темељно изменила у Европи. Остају међутим два питања.

Прво се односи на тумачење онога што постоји од тих интерперсоналних насилних понашања у савременим европским друштвима. Видели смо да анализа француског друштва захтева сложена аналитичку шему. Три прва процеса која смо идентификовали сведоче о преображају нашег погледа на насиље и подупиру хипотезу о настављању опште тенденције његовог повлачења из понашања. Оно што данас привлачи пажњу, далеко од тога да представља новост, остатак је процеса који Елијас зове цивилизовање обичаја, а који смо радије назвали пацификација обичаја. У мери у којој се приближава савременој епохи, брачно и породично насиље, као и одређена малолетничка делинквенција, поново добијају много више значаја у односу на остале врсте насиља које су на путу нестанка.⁶⁴ Исто тако, удео нижих класа у тешким физичким насиљима је данас утолико већи, јер је удео виших класа практично нестао, у мери у којој су присвојиле правне инструменте за решавање сукоба.⁶⁵ Услед тога, „откривање“ и стално пријављивање тобоже „нових насиља“ осликава у ствари снагу са којом процес пацификације обичаја наставља да делује у тим друштвима. С обзиром на то, два друга процеса ће додатно усложнити анализу. Оба потичу из друштвено-економске области и указују колико су, у друштву капитала и савремене потрошње, насилна понашања снажно повезана са стварним условима живота становника, са друштвеном интеграцијом преко посла, са односима између друштвених група и са више или мање бруталним начином на који држава управља свим тим.⁶⁶ Одатле се намеће друго питање, које се односи на механизам помоћу којег се процес пацификације спроводи.

⁶³ J. Pitt-Rivers, *Anthropologie de l'honneur. La mésaventure de Sicheм*, Hachette, Paris 1997.

⁶⁴ M. Eisner, „Long-term historical trends in violent crime“, *Crime and Justice. A Review of Research* 30/2003, 118–121; M. Kaspersson, „‘The great murder mystery’ or explaining declining homicide rates“, *Comparative histories of crime*, (eds. B. Godfrey, C. Emsley, G. Dunstall), Willan, Portland 2003, 80–81.

⁶⁵ M. Cooney, „The decline of elite homicide“, *Criminology* 35, 3/1997, 381–407.

⁶⁶ J. Young, „Merton with energy, Katz with structure: the sociology of vindictiveness and the criminology of transgression“, *Theoretical Criminology* 7, 3/2003, 389–414.

Иако изгледа да је тврдња о повлачењу интерперсоналног насиља, са различитим ритмовима, потврђена у свим европским земљама, Елијасов дифузиони психосоциолошки модел носи обележје свог времена (тридесете године XX века) и остаје недовољан да објасни механизме тог развоја. Најпре, ако се остави по страни то да његов концепт „цивилизовања“ није лишен нормативности,⁶⁷ освајање монопола легитимног насиља (и опорезивања) од стране централизованих држава није довољно за објашњење историјског процеса који би било боље оквалификовати као друштвену пацификацију и дисциплиновање, а који је одређен бројним другим чиниоцима као што је процес битократизације⁶⁸ и прогресивно усвајање религијског морала снажно утувљеног масама од стране цркве након реформе,⁶⁹ да се наведу два основна правца рада Макса Вебера, али такође и описмењивање и образовање, као и развој мануфактуре и капиталистичко-фордистичка организација посла.⁷⁰ Елијас је уопште посветио премало пажње феноменима друштвено-економског карактера који изгледа имају растућу улогу у развоју насилних понашања.⁷¹ У ствари, почев од средине седамдесетих година прошлог века, након фазе консензуса о друштвеном напретку и ефективном приближавању животног нивоа изазваном Славним тридесетим и развојем Државе провиђења, процеси економско-друштвено-просторне сегрегације су се прогресивно укоренили у француском друштву од пре тридесетак година, подстакавши у делу становништва стрес, депресију, непокојство, фрустрацију, озлојеђеност, агресију и бес. Повезано са непрекидним развојем потрошачког друштва, такво стање ствари представља основни чинилац који противуречи општем процесу пацификације обичаја који доприноси настављању, па чак и убрзању напре-

⁶⁷ D. Linhardt, „Le procès fait au *Procès de civilisation*. À propos d’une récente controverse allemande autour de la théorie du processus de civilisation de Norbert Elias“, *Politix* 55/2001, 151–181; Y. Bonny, J.-M. de Queiroz, E. Neveu, *Norbert Elias et la théorie de la civilisation*, Presses Universitaires de Rennes, Rennes 2003.

⁶⁸ C. Dandeker, *Surveillance, power and modernity. Bureaucracy and discipline from 1700 to the present day*, Polity Press, Cambridge 1990.

⁶⁹ P. Gorski, „The Protestant ethic revisited: disciplinary revolution and state formation in Holland and Prussia“, *American Journal of Sociology* 99, 2/1993, 265–316.

⁷⁰ M. Eisner, „Long-term historical trends in violent crime“, 127.

⁷¹ Чињеница је да поменути феномени нису истакнути у први план у првом издању његове књиге. Прелаз преко тога насловљеног *Динамика Запада* показује да су они у потпуности изостали из његових коментара. Елијас ту пише: „Сваки од помака цивилизаторских норми је праћен повећањем друштвене снаге слојева дотакнутих њима, прилагођавањем њиховог начина живота ономе највишег слоја или, бар, општим подизањем нивоа живота. Слојеви којима непрестано прети глад или су осуђени на стално сиромаштво и беду не могу да имају цивилизована понашања. Постављање и одржавање бар донекле стабилног механизма ‘Над-ја’ увек је претпостављало релативно виши ниво живота и одређену сигурност.“ N. Elias, *La dynamique de l’Occident*, Calmann-Lévy, Paris 1975 [1939], 285.

довања започетог с краја Средњег века и доласка Модерних времена. То је, дакле, питање демократске организације расподеле богатства које одређује услове живота, на шта упућује *in fine* анализа развоја насиља у нашим друштвима названим „постмодерним“.

(Превод: др Горан П. Илић)

Laurent Mucchielli, PhD

Director of the Center for Sociological Research of Law
and Criminal Institutions, Guyancourt

A MORE VIOLENT SOCIETY?
SOCIO-HISTORICAL ANALYSIS OF INTERPERSONAL
VIOLENCE IN FRANCE SINCE 1970 TO OUR DAYS
(Part two)

Summary

This text is an essay of socio-historical interpretation to think the evolution of violent behaviours in interpersonal relationships since the 70', through the French case. He uses an original synthesis of various types of data: police and judicial statistics, victimization and self-reported surveys, demographic and socioeconomic data. The model links together five process acting in French society: a societal process of pacification, a political and legal process of criminalization, a process of judiciarization of everyday life conflicts, a socioeconomic process of competition for consumer goods, a process of economic, social and spatial segregation. This essay also try to link many theoretical contributions that had built the history of sociology and criminology.

Key words: *Violence. – Pacification. – Disciplinarization. – Criminalization. – Judiciarisation. – Competition. – Segregation. – Civilization.*